

PRZEDSIĘBIORSTWA AGROBIZNESU W ROZWOJU REGIONU

W dniach 19-20 października 2006 roku odbyła się w Siedlcach międzynarodowa konferencja naukowa nt.: „Przedsiębiorstwa agrobiznesu w rozwoju regionu”. Organizatorami konferencji byli pracownicy Zakładu Agrobiznesu Akademii Podlaskiej w Siedlcach.

Celem konferencji była prezentacja dorobku nauki i praktyki w zakresie oddziaływania przedsiębiorstw agrobiznesu na rozwój regionu, w aspekcie członkostwa Polski w strukturach rozszerzonej Unii Europejskiej.

Na konferencję nadesłano 50 referatów i komunikatów naukowych, które zostały opublikowane w dwóch opracowaniach wydanych w formie książkowej. Reprezentowane były takie ośrodki, jak: Warszawa, Poznań, Szczecin, Białystok, Wrocław, Kraków, Lublin, Rzeszów, Suwałki i Siedlce, a także zagraniczne środowisko naukowe reprezentowane przez Litewski Uniwersytet Rolniczy w Kownie.

Współczesne przedsiębiorstwa działają w skomplikowanym i bardzo zmiennym otoczeniu. Wynika to ze wzrastającej liczby podmiotów gospodarczych oraz innych instytucji, które determinują działalność przedsiębiorstw. Powiązania organizacji z otoczeniem mają miejsce nie tylko w sferze techniczno-ekonomicznej, ale także obejmują sferę działań społecznych. Z uwagi na to, iż zasoby przedsiębiorstwa istnieją w otoczeniu, można stwierdzić, że podstawowym wyznacznikiem działania przedsiębiorstwa są również jego związki z otoczeniem.

Związki przedsiębiorstw z otoczeniem szczególnie widoczne są w odniesieniu do agrobiznesu. Dobrze zorganizowane struktury pionowe agrobiznesu mogą przekładać się na rozwój licznych ogniw w gospodarce regionu (dotyczy to nie tylko tych wchodzących w skład agrobiznesu). Ożywienie w jednym ogniwie agrobiznesu przenosi się na inne jego człony oraz na całą gospodarkę.

W pierwszej grupie prezentowanych na konferencji zagadnień należy wymienić kwestie związane z społeczno-ekonomicznymi determinantami rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej.

Rozpoczynająca obrady konferencji **G. Krzyminiewska** (AE Poznań) w swoim referacie dokonała identyfikacji najistotniejszych barier związanych z przedsiębiorczością na terenach wiejskich w Polsce. Zwróciła uwagę na specyfikę rozwoju przedsiębiorczości w środowisku wiejskim oraz możliwości kształtowania postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców wsi.

Ważnym elementem okazała się problematyka instytucjonalnego wsparcia przedsiębiorczości lokalnej. **A. Kożuch** (AR Kraków) w swoim opracowaniu zaznaczył, iż przy obecnych uwarunkowaniach największe uprawnienia do organizowania, wspierania i koordynowania procesów rozwojowych mają samorządy gmin. Wykorzystanie przez nie elementów zarządzania strategicznego dodatkowo sprzyja racjonalnemu gospodarowaniu środkami publicznymi.

Czynnikiem wspierającym rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich jest poziom infrastruktury. Duże znaczenie w poprawie stanu inwestycji infrastrukturalnych na

tym terenie mają środki finansowe pozyskane w ramach Działania 3 programu SAPARD. **M. Lechwar** i **M. Woźniak** (Uniwersytet Rzeszowski), posługując się metodą wywiadu bezpośredniego z przedstawicielami władz samorządowych gmin z terenu województwa podkarpackiego, będących beneficjentami Działania 3, ustalili, iż największy wpływ na rozwój lokalny mają inwestycje w obiekty infrastruktury technicznej.

Próba określenia roli usług społecznych w rozwoju lokalnym stanowiła treść opracowania **A. J. Koźucha** (AR Kraków). Dokonując oceny strategii rozwoju województwa mazowieckiego i podlaskiego, wskazał on na potrzebę inwestowania w zasoby kapitału ludzkiego. Przedsięwzięcia inwestycyjne w odniesieniu do kapitału ludzkiego powinny opierać się na analizie obecnego i przyszłego zapotrzebowania. Wydłużony okres inwestowania w ten kapitał nie pozwala bowiem na szybkie naprawienie popełnionych błędów.

Formą przedsiębiorczości, której znaczenie na obszarach wiejskich stale wzrasta, jest agroturystyka. Staje się ona dodatkowym źródłem dochodów nie tylko dla samych gospodarstw, ale także dla budżetów gmin, zwłaszcza tych atrakcyjnych przyrodniczo i kulturowo. W opracowaniu **K. Michałowskiego** (WSE w Białymstoku) i **B. Łagowskiej** (Politechnika Białostocka) scharakteryzowano najbardziej powszechne formy turystyki wiejskiej, zwrócono także uwagę na infrastrukturalne wymogi rozwoju poszczególnych form turystyki na obszarach wiejskich.

Problematyka agroturystyczna dominowała również w wystąpieniu **J. Antoszczyk** i **B. Sawickiego** (AR Lublin). Podjęto w nim próbę rozpoznania stanu i znaczenia agroturystyki jako pozarolniczej działalności gospodarstw rolnych Lubelszczyzny. Zwrócono uwagę na wciąż niewystarczające zaangażowanie władz lokalnych, które oprócz działań stymulujących i promocyjnych w obszarze agroturystyki, muszą wygospodarować środki na wsparcie szkoleniowo-doradcze dla już funkcjonujących podmiotów.

Podczas obrad konferencji nie zabrakło także prezentacji oferty agroturystycznej z obszaru wschodniej części województwa mazowieckiego. W referacie **J. Potiopy** (AP Siedlce), powstałym w oparciu o wyniki badań ankietowych przeprowadzonych z właścicielami gospodarstw agroturystycznych, dokonano identyfikacji źródeł dochodów przed uruchomieniem działalności, motywów jej uruchomienia oraz korzyści wynikających z jej podjęcia.

Do drugiej grupy prezentowanych na konferencji zagadnień można zaliczyć dotyczące podstawowych uwarunkowań funkcjonowania przedsiębiorstw agrobiznesu i ich oddziaływanie na rozwój obszarów wiejskich.

Agrobiznes ma szczególnie pozytywny wpływ na rozwój obszarów wiejskich w układach regionalnych i lokalnych. Będąc integratorem pionowym poszczególnych ogniw i stadiów łączenia finalnych produktów żywnościowych w jeden organizm, może stać się sprawcą ogólnego rozwoju gospodarczego.

W referacie **A. Czyżewskiego** i **A. Henisz-Matuszczak** (AE Poznań) zaprezentowano społecznie zrównoważony i industrialny model rolnictwa w warunkach zmieniającej się Wspólnej Polityki Rolnej. Na tle polityki makroekonomicznej, stabilizującej wzrost gospodarczy, pokazano kierunki dostosowań instrumentarium WPR do zrównoważonego rolnictwa. Powyższe rozważania sprowadzono na grunt procesów regionalnych, wskazując na przykłady regulacji w Wielkopolsce.

Makroekonomiczne uwarunkowania funkcjonowania przedsiębiorstw agrobiznesu dominowały także w opracowaniu **B. Czyżewskiego** (AE Poznań), dotyczącym regionalnego zróżnicowania struktur instytucjonalnych w rolnictwie polskim. Dokonano tutaj oceny stopnia zróżnicowania regionalnego na poszczególnych rynkach w zakresie typów oraz siły powiązań kontraktowych producentów rolnych i odbiorców surowca. W sposób szczegóło-

wy omówiono rynek trzody, mleka i zbóż. Analiza skupień, przeprowadzona metodą Warda, pozwoliła na dokonanie typologii struktur instytucjonalnych w skali kraju oraz w przekroju regionalnym. Umożliwiło to sformułowanie wniosków odnośnie kierunku ewolucji badanych rynków w różnych częściach kraju. Przyjęto założenie, iż więcej skupień i wyższy poziom aglomeracji w regionie oznacza większe zróżnicowanie i rozdrobnienie struktury agrarnej pod względem instytucjonalnym. Stopień ujednoczenia struktur instytucjonalnych decyduje bowiem o potencjale integracyjnym regionu i jego zdolnościach rozwojowych.

Charakter powiązań sieciowych występujących w gospodarce żywnościowej przedstawiono w opracowaniu **T. Kujaczyńskiego** (AE Poznań). Zwrócono także uwagę na zróżnicowany zakres wzajemnego oddziaływania podmiotów. Ma to bezpośredni związek z różnorodnością produktów dostarczanych przez dostawców odbiorcom, jak również z tradycjami historycznymi funkcjonującymi na poszczególnych rynkach.

Integracja Polski z UE nie pozostaje obojętna dla przedsiębiorstw agrobiznesu. Finansowa stymulacja poszczególnych elementów agrobiznesu, poprzez realizację Wspólnej Polityki Rolnej i wprowadzenie funduszy strukturalnych, przyczynia się do nasilenia procesów inwestycyjnych. Oddziałują także na przemiany strukturalne na polskiej wsi oraz wpływa w sposób bezpośredni lub pośredni na sytuację dochodową ludności związanej z obszarami wiejskimi.

Pozycję rolnictwa polskiego na tle Unii Europejskiej przedstawił w swym opracowaniu **J. Kobyłecki** (AP Siedlce). Wskazał na szanse i zagrożenia związane z integracją, dokonał również identyfikacji mocnych i słabych stron polskiego rolnictwa. Konstatując stwierdził, że siła ekonomiczna polskich gospodarstw rolnych nie stwarza możliwości finansowania rozwoju z własnych środków. Konieczna jest zatem pomoc finansowa UE.

Ocenę zakresu działań związanych z wdrożeniem programów unijnych dotyczących gospodarki żywnościowej przedstawiła w swym wystąpieniu **K. Szybiga** (AR Wrocław). Na przykładzie Dolnego Śląska analizie został poddany zakres wykorzystania środków z programu SAPARD i SPO-Rolny. Podjęto też próbę oceny realizacji inwestycji w dolnośląskim przemyśle spożywczym w ramach wybranych programów.

W modernizacji i unowocześnianiu obszarów wiejskich w Polsce znaczącą rolę odgrywa Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich. Stanowi on jeden z elementów drugiego filaru środków towarzyszących Wspólnej Polityce Rolnej, którego celem jest wsparcie restrukturyzacji rolnictwa i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Opinie rolników dotyczące realizacji poszczególnych elementów PROW są tematyką opracowania **K. Łęczyckiego** i **M. Kielbasy** (AP Siedlce). Z analizy tych opinii wynika, że najważniejszym warunkiem uzyskania pomocy finansowej jest zaliczenie gospodarstwa do grupy niskotowarowych. Za podstawowy czynnik skłaniający i motywujący do aktywności społeczno-gospodarczej można uznać własność. To ona stwarza warunki do podejmowania działalności inwestycyjnej w podmiocie gospodarczym.

Każde przedsiębiorstwo, w tym także związane z agrobiznesem, funkcjonując w zmieniającym otoczeniu wchodzi w kontakty z dostawcami i odbiorcami, korzysta z zasobów siły roboczej, urządzeń infrastruktury techniczno-ekonomicznej, powiązane jest z instytucjami finansowymi. W odniesieniu do obszarów wiejskich instytucjami obsługi finansowej przedsiębiorstw są najczęściej banki spółdzielcze.

Wiele nowych szans dla banków spółdzielczych stworzyło przystąpienie Polski do UE. Banki spółdzielcze stały się integratorem w sferze sprawnego przygotowania finansowego do absorpcji środków pomocowych Unii Europejskiej. Pomiędzy samorządami terytorialnymi odpowiedzialnymi za rozwój lokalny a systemem bankowym zachodzą coraz wyraźniejsze związki. Mają one charakter dwustronny. Samorzady korzystają coraz częściej z usług

banków, natomiast banki postrzegają je jako klienta, o którego warto zabiegać. Wskutek koncentracji różnych form pomocy dla rolnictwa, gospodarstwa rolne korzystające z finansowego wsparcia stały się dla banków podmiotami nowego typu. Zagadnienia te stały się przedmiotem rozważań w przygotowanym na konferencję opracowaniu **A. Mironczuk** (AP Siedlce). Przeprowadzono w nim analizę działalności sektora bankowego, ze wskazaniem perspektyw rozwoju sektora bankowości spółdzielczej na rynku finansowym.

Branżą, która szczególnie zyskała na wstąpieniu Polski do UE, jest branża mleczarska. W latach 2004-2005 nadwyżka eksportu nad importem w handlu zagranicznym artykułami mleczarskimi uległa praktycznie podwojeniu w stosunku do lat poprzednich. Pozytywnym zjawiskiem jest wysoka dynamika eksportu bardziej przetworzonych artykułów. Przebojem eksportowym na rynkach unijnych stały się polskie sery dojrzewające. Dużą dynamiką wzrostu eksportu cechują się także płynne produkty mleczarskie. Konsumentom unijnym docenili walory zdrowotne i systematyczną poprawę jakości wytwarzanych produktów mleczarskich.

Proces rozwoju branży mleczarskiej jest niejednorodny na terenie całego kraju. Jej zróżnicowanie i natężenie regionalne jest wynikiem działania szeregu uwarunkowań zarówno ogólnogospodarczych, jak i specyficznych dla poszczególnych regionów. Zagadnienia te stały się przedmiotem wystąpienia **G. Rybickiego** (UMCS Lublin). W swoim referacie scharakteryzował on zakres zróżnicowania przestrzennego w produkcji i przetwórstwie mleka. Zwrócił on także uwagę na postępujący proces konsolidacji przemysłu mleczarskiego, który następuje w sposób zróżnicowany w układzie regionalnym.

Opinie rolników dotyczące sposobu naliczania i wielkości dopłat bezpośrednich w gospodarstwach o różnej skali produkcji mleczarskiej były przedmiotem opracowania **A. Marcysiak, A. Guzek** (AP Siedlce). Powstało ono w oparciu o prowadzone badania w 123 gospodarstwach rolniczych zlokalizowanych na obszarach środkowo-wschodniej Polski. Wynika z nich, że rolnicy posiadający gospodarstwa o mniejszym potencjale produkcyjnym w zakresie produkcji bydła w większości opowiadali się za dopłatami do powierzchni. Z kolei, rolnicy prowadzący na większą skalę produkcję bydła i mleka wyraźnie opowiadali się za dopłatami do produkcji. Bez względu na wielkość skali produkcji bydła, właściciele gospodarstw rolnych w przeważającej większości stwierdzili, że gospodarstwa rolnicze w Polsce powinny być objęte pełnymi płatnościami od samego początku wstąpienia Polski do Unii Europejskiej.

Ważnym elementem agrobiznesu są gospodarstwa rolne. To właśnie wokół nich funkcjonują instytucje bliższego i dalszego otoczenia. Znaczenie gospodarstw rolnych w całym kompleksie agrobiznesu wynika ze specyfiki polskiego rolnictwa. Struktura obszarowa w Polsce nie jest korzystna z punktu widzenia efektywnej produkcji rolniczej. Rolnictwo polskie charakteryzuje się wysokimi zasobami siły roboczej pracującej w rolnictwie. Czynnikiem ograniczającym aktywność społeczno-gospodarczą jest także niski poziom wykształcenia producentów rolnych.

Określenia wpływu czynników warunkujących aktywność gospodarczą właścicieli gospodarstw rozwojowych podjęli się **A. Mickiewicz, P. Mickiewicz** (AR Szczecin). W obszarze ich zainteresowań znalazło się także zdiagnozowanie, na ile polskie gospodarstwa rozwojowe mogą skutecznie konkurować z przedsiębiorstwami rolnymi znajdującymi się w niemieckiej części Euroregionu „Pomerania”. Zaprezentowano tutaj wyniki badań przeprowadzonych wśród 201 właścicieli gospodarstw rolnych. Badania koncentrowały się na wyodrębnieniu motywów podejmowania działań modernizacyjnych oraz na ocenie współpracy transgranicznej na funkcjonowanie gospodarstw rozwojowych. Jak ustalono, rozwój gospodarstw rolnych w Euroregionie „Pomerania” w dużym stopniu uzależniony

jest od korzystnego systemu kredytowego. Inwestycje w prawie 90% gospodarstw rolnych opierają się na kredytach, przeznaczonych głównie na modernizację gospodarstw i zakup ziemi. Przy rozwijaniu już prowadzonych kierunków produkcji oczekują pomocy ze strony instytucji doradczych i innych instytucji wspierających rozwój wsi.

Na konferencji nie zabrakło także odniesień do zasad funkcjonowania przedsiębiorstw agrobiznesu w innych krajach. Prawne aspekty funkcjonowania litewskich przedsiębiorstw indywidualnych były tematem opracowania autorstwa **D. Perkumiene**, **A. Raupeliene**, **R. Markiene** (Uniwersytet Rolniczy w Kownie – Litwa). Rozważania podjęto po wprowadzaniu w życie Ustawy o Przedsiębiorstwach Indywidualnych Republiki Litewskiej. W opracowaniu omówiono zasady tworzenia, prowadzenia oraz likwidacji podmiotów gospodarczych funkcjonujących jako przedsiębiorstwa indywidualne.

Złożoność i doniosłość problematyki dotyczącej zasad funkcjonowania przedsiębiorstw agrobiznesu w rozwoju regionu wskazuje na potrzebę pogłębionych analiz. Zorganizowana konferencja stworzyła okazję, aby przedstawić zakres zmian, jakie dokonały się w Polsce i innych krajach w następstwie rozszerzenia UE. Prezentowane przez uczestników treści wywołały rzeczową dyskusję i przyczyniły się do szerszego poznania podjętej problematyki.

Agata Marcysiak